

פרק ראשון

סוגי הנזק השונים

משנה א

אַרְבַּעַת אַבוֹת נִזְיָקִים - סוגים עיקריים של

מזיקים שנאמרו בתורה, ואלו הם:

- (1) הַשׁוֹר שֶׁהִזִּיק בְּרַגְלָיו, בדרך הילוכו.
- (2) הַתְּבוֹר שֶׁפָּתַח אֶת בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים.
- (3) הַמְּבַעֵה זֶה הַשָּׁן, שאכלה בהמתו בשדה חברו¹.
- (4) הַהֶבְעֵר - הבעיר אש ברשותו ויצאה והזיקה².

התורה הוצרכה לפרט את ארבעת האבות האלו, ולא

שבאמתחות ובמרצופין שעליה. או בזוג שבצוארה: והבור. הפותח בור ברשות הרבים ונפל שמה שור או חמור ומת אם הבור עמוק עשרה טפחים, או הזוק אם הוא פחות מ' טפחים. דכתיב (שמות כא) כי יפתח איש בור וגו'. ותולדה דבור, כגון כיחו וניעו לאחר שנחו ברה"ר והזיקו: והמבעה. זה השן, שאכלה בהמתו בשדה חבירו כדכתיב (שם כב) וביער בשדה אחר. ונקרא השן מבעה מפני שהוא פעמים מכוסה פעמים מגולה, מלשון נבעו מצפוניו (עובדיה א) דמתרגמינן אגליין מטמרוהי. ותולדה דשן היא, כשנתחככה בכותל להנאתה כדרך הבהמות שמתחככות ושברה את הכותל, או טנפה פירות כשנתחככה בהן להנאתה: וההבער. זו הדליקה שיצאה והזיקה כדכתיב (שמות כב) כי תצא אש וגו' ונאכל גדיש או הקמה או השדה. ותולדה דאש, אבנו וסכיננו ומשאו שהניחו בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, דומיא דאש שהרוח מוליכה. והא דלא חשיב תנא דידן קרן בכלל אבות נזיקין, משום דלא מיירי אלא בניזיקין שהם מועדים מתחלתן כלומר שמשלמין נזק שלם

ביאורים והרחבות

1. פירוש: בגמרא (ג, ב) נחלקו מאי מבעה? רב אמר: מבעה זה אדם. ושמואל אמר: מבעה זה השן. רב אמר: מבעה זה אדם, דכתיב (ישעיה כא, יב): "אֶמְרָ שְׁמֵר אֶתְּאָ בְּקֶר וְגַם לְיָלֵה אִם תִּבְעֵינָן בְּעֵינֵינוּ". ושמואל אמר: מבעה זה השן, דכתיב (עובדיה א, ו): "אִיךָ נִחְפְּשׁוּ עֵשׂוּ נִבְעוּ מִצְפְּנֵינוּ". מאי משמע? כדמתרגם רב יוסף: איכדין איתבליש עשו אתגלין מטמרוהי (נתגלו מטמרוהי, נבעו מלשון גילוי).
2. בגמרא (ב, א) מדייקים מלשון המשנה שנקטה "אבות", שמשמע מכאן שיש "תולדות". ושואלין: תולדותיהן (של אבות נזיקין) כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן (האם דיניהם שווים או לא)? אמר רב פפא: יש מהן כיוצא בהן ויש מהן לאו כיוצא בהן. קרן שן ורגל ורוב הנזקים - תולדותיהם כיוצא בהם, אך יש בתולדות הרגל שאינו כרגל, והוא "חצי נזק צרורות" (כמבואר בתחילת פרק שני). פירוש: אם הבהמה הלכה כדרכה, והתיזה צרורות אבן או דברים אחרים מתחת רגליה, ואלה הלכו והזיקו, משלם בעל הבהמה חצי נזק בלבד, אף שזו תולדת הרגל. עוד למדין (ב, ב): שלשה אבות נאמרו בשור: הקרן, השן והרגל. תולדה של קרן: גניפה, נשיכה, רביצה ובעיטה. תולדה של שן: נתחככה בכותל להנאתה, וטינפה פירות להנאתה. תולדה של רגל: הזיקה בגופה דרך הילוכה, בשערה דרך הילוכה, בשליף (משאוי) שעליה, בפרומביא (רטון) שבפיה, בזוג שבצוארה.

ר' עובדיה מברטנורא מתחלתו, אבל בתמין ואחר כך מועדים לא קא מיירי: לא הרי השור כהרי המבעה. כלומר, אי כתב רחמנא שור לא נפיק מבעה מיניה. דהוה אמינא רגל דהזיקה מצוי חייביה רחמנא, שן דאין הזיקה מצוי לא חייביה רחמנא. ואי כתב רחמנא שן, הוה אמינא שן דיש הנאה להזיקה חייב, רגל דאין הנאה להזיקה אינו חייב. ואי כתב רחמנא שן ורגל ולא כתב אש, הוה אמינא שן ורגל שיש בהן רוח חיים כלומר, שבאים מכח בעלי חיים, חייב, אבל אש שאין בה רוח חיים לא לחייב. ואם נכתבו שלשתן ולא כתב רחמנא בור, הוה אמינא הני לחייבי שדרכן לילך ולהזיק, אבל בור שאין דרכו לילך ולהזיק לא לחייב עליה. משום הכי איצטריכו כולהו. ובגמרא מסיק, דאי כתב בור וחד מהנד, אתו כולהו שאר, לבד מקרן, בהצד השוה שבהן שדרכן להזיק, ולא הוצרכו כולן אלא

מפני שהן חלוקים בהלכותיהן, שיש בזה מה שאין בזה. שן ורגל פטורים ברשות הרבים, מה שאין כן בבור ואש. בור פטר ביה קרא אדם וכלים דכתיב (שמות כא) ונפל שמה שור או חמור, דדרשינן שור ולא אדם, חמור ולא כלים, מה שאין כן בשאר אבות נזיקים. אש פטר בו את הטמון, שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר, דכתיב (שם כב) או הקמה מה קמה בגלוי אף כל בגלוי. ובשאר אבות נזיקים לא פטר את הטמון: הצד השוה שבהן וכו'. אף אני אביא כל שדרכו להזיק ושמירתו עליך, שאם הזיק נתחייב המזיק לשלם תשלומי הנזק שהזיק: כמיטב הארץ. מעידית

ביאורים והרחבות

3. בגמרא (ו, א) שואלים: אילו דברים נוספים למדים על ידי הצד השווה שבהן? אמר אביי: לאתויי אבנו סכינא ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו (אף על אלה חייב). **רב אדא בר אהבה אמר:** לאתויי הא דתניא: כל אלו שאמרו (חכמים) שיש להם רשות להשליך נזיקיהם לרשות הרבים, ואלו הן: פותקין (פותחים) ביבותיהן (ביבים של שופכין מחצריהן לרשות הרבים), וגורפין מערותיהן (שכינסו בהם מים סרוחים), בימות החמה - אין להם רשות, בימות הגשמים - יש להם רשות, ואף על פי שברשות (הם עושים), אם הזיקו חייבים לשלם.
4. בגמרא (ו, ב) מובאת מחלוקת תנאים, כלפי מי מכוון הביטוי "מיטב". כדגרסינן: תנו רבנן: (נאמר בשמות כב, ד): "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" - מיטב שדהו של נזק, ומיטב כרמו

סָמָא אֶת עֵין חֲבֵרו וְשִׁבַר אֶת הַפְּלִים - מוֹשְׁלִים נֶזֶק שְׁלָם²⁹:

פרק שלישי

אדם המזיק ברשות הרבים

משנה א

הַמְנִיחַ אֶת הַכֹּד בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְבֵא אַחַר וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְרָהּ - פְּטוֹר הַנִּתְקַל מִשְׁלֵם עַל מה ששבר, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים³⁰. **וְאִם הִזִּק בָּהּ הַנִּתְקַל - בְּעַל הַחֲבִית** - הכד חֵיב בְּנִזְקוֹ וְאִפִּילוּ הַפְּקִיר אֶת הַחֲבִית, שְׁכַל הַמְּפַקֵּר אֶת נִזְקָיו שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ רִשּׁוֹת מִתְחַלָּה לַעֲשׂוֹתוֹ, כִּאִילוֹ לֹא הַפְּקִיר³¹.

הלך אדם עם כד מלא מים, נתקל ונפל, ונשברה כדו בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְהִחֲלַק אֶחָד בְּפָמִים שֶׁנִּשְׁפְּכוּ, וְנִפְל וְנִחְבַּל, אוֹ שִׁלְקָה בַּחֲרָסִיָּה - חֵיב בְּעַל הַכֹּד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִתְכַּוֵּן בְּעַל הַכֹּד

ר' עובדיה מברטנורא פטור. ואם שכבו יחד, כל אחד מהם שהזיק את חברו חייב. לפי ששניהם מועדים זה לזה: סימא את עין חברו. אפילו בשוגג חייב בנוק. אבל לא בארבעה דברים, דלא מחייב בארבעה דברים אלא מזיד, או קרוב למזיד: ג א המניח את הכד וכו' ושברה פטור. לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים: ואם הוזק בה בעל החבית חייב. ואפילו הפקירה, שכל המפקיר נזקיו שלא היה לו רשות מתחלה לעשותו, כאילו לא הפקירו: או שלקה בחרסיה חייב. דסבר נתקל פושע הוא ולא אונס הוא, ולכך חייב: במתכוין חייב. אם נתכוין לזכות בחרסיה ובמים אחר שנשברה כדו, חייב בהזיקו, דהוי ליה בורו שהזיק. ואם לא נתכוין לזכות בהו, הואיל ועיקרו אנוס הוא, דסבר נתקל לאו פושע הוא, הרי החרסים והמים הפקר לאחר שנאנס, ולפיכך פטור. והלכה כר' יהודה דנתקל לאו פושע הוא. ומאחר דאנוס הוא ולא נתכוין לזכות בחרסיה ובמים, הוי כאילו לא היו

ביאורים והרחבות

29. בגמרא (כו, א) למדין שמשנתנו מחדשת שהמזיק בשוגג משלם נזק שלם, אולם אינו משלם נזקים אחרים בנזקי אדם: ריפוי, שבת, צער ובושת (אלא אם כן היה מזיד או קרוב למזיד). ושואלת הגמרא: מנין שהמזיק שלא בכוונה בכל זאת משלם את הנזק? אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה: אמר קרא (שמות כא, כה): "פָּצַע פֶּתַח פְּצָע", (פסוק זה מיותר הוא לדרשה, שהרי כבר נאמר "כי יתן מום בעמיתו, כאשר עשה כן יעשה לו". אלא נדרש) לחייבו על השוגג כמזיד ועל האנוס כרצון.

30. בגמרא (כו, ב) שואלין: למה הנתקל יהיה פטור, הרי היה צריך להתבונן במה שלפניו? והשיבו: אמרי דבי רב משמיה דרב: בממלא רשות הרבים כולה חביות (והרי הוא חוסם את דרכם של ההולכים בה, וזכות העובר לבקע דרכו בין החביות וללכת). שמואל אמר: באפילה שנו (ולכן לא יכל להתבונן בדרכו שלא ייתקל בה). רבי יוחנן אמר: (החבית היתה מונחת) בקרן זוית (ולכן לא היה יכול לראותה). אמר ליה רבי אבא לרב אשי, הכי אמרי במערבא משמיה דרבי עולא: לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים.

31. גרסינן בגמרא (כו, א): פתח בכד ("המניח את הכד") וסיים בחבית ("בעל החבית חייב"), ותנן נמי (להלן שינוי לשון כזה) "זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור", פתח בחבית וסיים בכד, ותנן נמי: "זה בא בחביתו של יין, וזה בא בכדו של דבש,

לזכות בחרסים ובמים - **חַיֵּב** שדומה לבורו שהזיק.
בְּאֵינוּ מִתְכַּוֵּן - פְּטוּר - כי אנוס הוא³²:

משנה ב

הַשׁוֹפֵךְ מַיִם בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים אפילו ברשות, כגון בימות הגשמים, **וְהִזְקָה אַחֵר** - חַיֵּב השופך **בְּנִזְקוֹ** מדין נזקי בור³³.

הַמְצַנִּיעַ אֶת הַקוֹץ וְאֶת הַזְכוּכִית³⁴ ברשות הרבים, ולא הצניעם כראוי והזיקו, **וְהַגֹּדֵר אֶת גְּדֵרֵוֹ בְּקוֹצִים** - שעשה גדר קוצים בינו ובין רשות הרבים, ונוטים הקוצים לרשות הרבים³⁵, **וְגֵדֵר שְׁנַפְלֵי**

לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְהִזְקוֹ בְּהֵן אַחֲרֵים - הרי זה חַיֵּב בְּנִזְקוֹ:

משנה ג

הַמוֹצִיא אֶת תְּבֵנוֹ וְאֶת קֶשׁוֹ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים כדי שירקבו, ואחר כך ישתמש

ביאורים והרחבות

נסדקה חבית של דבש, ושפך זה יינו והציל את הדבש לתוכו, אין לו אלא שכרו". פתח בכד וסיים בחבית (מדוע בכל המקרים האלו שינה התנא בלשונו מכד לחבית)? אמר רב פפא: היינו כד היינו חבית (אין הבדל ונחשבים דבר אחד). למאי נפקא מינה? למקח וממכר (שאם ביקש הקונה חבית וקיבל כד מהמוכר, אין הקונה יכול לומר "לא לכך נתכוונתי", כי שניהם אחד הם). ומבארת הגמרא, שמדובר במקום שרוב האנשים קוראים לכד כד ולחבית חבית, ויש מיעוט הקוראים לכד חבית, ולחבית כד, והחידוש הוא, שאין הולכין בממון אחר הרוב.

32. בגמרא (כט, א) למדין **שהמחלוקת היא האם "נתקל פושע הוא" או לא**. כלומר, בעל הכד שהלך ברשות הרבים ונתקל ונפל וכתוצאה מכך נשברה כדו, האם דינו כפושע ומתחייב על נזקיו, או לא. תנא קמא סבר "נתקל פושע הוא" שכיוון שנתקל מחוסר זהירות - חייב. ורבי יהודה סבר שנתקל לאו פושע הוא, אלא אנוס, ולכן החרסים והמים הם "הפקר שלאחר נפילת אנוס", וכאילו לא היו שלו מעולם. אך אם התכוון לזכות בהם - הווי כבורו ברשות הרבים שהזיק.

33. בגמרא (ל, א) למדין בשם רב, שרק כשנתלככו בגדיו של העובר במים חייב המזיק, אבל אם הוא עצמו הוחלק וניזוק - השופך פטור, כי קרקע עולם הזיקתו. ומחדשת המשנה שאפילו בזמן שרשאי לשפוך מים לרשות הרבים, כגון בימות הגשמים, חייב בתשלום הבגדים שניזוקו.

34. גרסינן בגמרא (שם): תנו רבנן: חסידיים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן, ומעמיקים להן ג' טפחים, כדי שלא יעכב המחרשה. רב ששת שדי להו בנורא (היה זורק את קוציו לאש). רבא שדי להו בדגלת (היה זורק אותם בתוך נהר חדקל). **אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזיקין (שיימנע מלהזיק את חבירו). רבא אמר: מילי דאבות. ואמרי לה: מילי דברכות.**

35. בגמרא (ל, א) למדין בשם רבי יוחנן שמדובר במשנתנו בכגון שבנה את הגדר באופן שהקוצים בולטים החוצה, היינו שהפריחן לרשות הרבים, אבל אם צימצם בתוך שלו והוזק בהן אחר - פטור, לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים.

ר' עובדיה מברטנורא
 להתחכם בכתלים: ג לזבלים.
 שירקבו התבן והקש ונעשים
 זבל לזבל שדות וכרמים: כל
 הקודם בהן זכה. דקנסינהו
 רבנן: כל המקלקלים ברה"ר.
 ואפילו עושים ברשות, כגון
 בשעת הוצאת זבלים. אם הזיקו
 חייבים: היה הופך את הגלגל.
 צואת בקר: ד הראשון חייב
 בנוקי שני. וכגון שהיה יכול
 לעמוד ולא עמד, דפושע הוא.
 אבל לא היה יכול לעמוד,
 פטור, דהא קיימא לן נתקל לאו
 פושע הוא:

בהם לזבלים - לזבל בהם את שדותיו, והזק בָּהֶן
 אַחַר - חֵיב המוציא בְּנִזְקוֹ של ניזק, כדין בורו
 שהזיק. וְכֹל הַקּוֹדֵם בָּהֶן ובא ונטלן זָכָה בהם.
 שקנסוהו חכמים והפקירוהו, כדי שלא יניחם ברשות
 הרבים.³⁶

רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל* אָמַר: כָּל הַמְקַלְקֵלִין
 בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים ואפילו עושים ברשות (הַזִּיקוּ -
 חֵיבִין לְשֵׁלֶם, וְאִם מוֹנְחִים שֶׁלֹּא בְרִשׁוֹת - כָּל
 הַקּוֹדֵם לזכות בָּהֶן זָכָה - שקנסוהו חכמים שלא
 יקלקל את רשות הרבים.

הַהוֹפֵךְ אֶת הַגִּלְגַּל - צואת בקר בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים,
 שהגלגל הוא הפקר והפכו כדי לזכות בו, וְהַזִּיק בָּהֶן

אַחַר - חֵיב בְּנִזְקוֹ שהואיל והתכוון לזכות בו הריהו שלו וחייב בנזקו:

משנה ד

שְׁנֵי קִדְרִין - עושי קדרות של חרס שְׁהִיוּ מְהַלְכִין זֶה אַחֵר זֶה בְּדֶרֶךְ, וְכֹלִי
 הַחֶרֶס בִּידֵם, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן בְּמִכְשׁוֹל וְנִפְלַ, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בְּרִאשׁוֹן וְהוֹזַק -
 הָרִאשׁוֹן חֵיב בְּנִזְקֵי שְׁנֵי³⁷:

ביאורים והרחבות

36. בגמרא (ל, ב) נחלקו חכמים במה זכה, כדגרסינן: אמר רב: בין בגופן (בעצם הדבר שהוציאו
 הבעלים לרשות הרבים), בין בשבחן (שהשביחו לאחר מכן). וזעירי אמר: בשבחן אבל לא בגופן
 (וצריך לשלם לבעל הקש והתבן את שווים כפי שהיה בזמן שהוציאם). במאי קמיפלגי? רב סבר קנסו
 גופן משום שבחן, וזעירי סבר לא קנסו גופן משום שבחן.

37. בגמרא (לא, א) למדין בשם רבי יוחנן, שמדובר כאן בכגון שהיה הראשון יכול לעמוד
 קודם שנתקל בו השני, וכיוון שלא עמד - פושע הוא. אבל אם לא היה יכול לעמוד - פטור,
 דהא קיימא לן נתקל לאו פושע הוא, אלא אנוס. ולדעת רב נחמן בר יצחק, אם היה יכול
 להזהיר את השני, אף על פי שלא יכל לקום - חייב.

רבן שמעון בן גמליאל

היה הנשיא השישי מבית הלל, בנו של רבן גמליאל דיבנה (השני). חי בדור הרביעי לתנאים. מקום מושבו
 היה באושא שבגליל.

רבי נתן, אב בית הדין, ורבי מאיר, החכם, רצו להורידו מנשיאותו, עקב קנאותו לשמירת כבוד הנשיאות.
 עונשם היה הרחקה מבית המדרש, אך הוחזרו לבסוף (הוריות יג, ב). בנו היה רבי יהודה הנשיא, עורך
 המשנה. גדולה היתה ענוותנותו, עד שאמר לבנו רבי יהודה, שהוא דומה לשועל, לעומת רבי שמעון בר
 יוחאי, הדומה לארי (בבא מציעא פד, ב). גדול כוחו במשנה, וכמאה הלכות נאמרו משמו. שקד לתיקון
 מעמד האשה וזכויותיה במשפחה (כתובות ז, ט), וכן התחשב במנהגי המדינה (שם ו, ד ועוד רבות). אמר:
 על שלושה דברים העולם עומד: על האמת ועל הדין ועל השלום (אבות א, יח).

- שבעל הבור מתחייב בנזקי כל בהמה שתפול לבורו, וְלִהְפָּרְשֵׁת הָרָר סִינִי - להרחקה מן ההר בשעת מתן תורה, וְלִתְשֻׁלֹּמִי כָפֵל לגבי גגב, וְלִהְשֵׁבֶת אֲבִידָה - לאו דווקא שור וחמור שבהם הכתוב מדבר, אלא חובת השבת אבידה היא בכל, וכן לְפָרִיקָה של משא, כל בהמה בכלל, וכן לְחִסְיָמָה - שמה שנאמר (דברים כה, ד): "לֹא תִחָסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" - לאו דווקא שור, וכן לְכִלְאִים כל בהמה וְחִיהַּ הַשּׁוֹנִיִּים זה מזה חייב בכלאים, וכן וְלִשְׁבֵּת - שהאדם מחוייב בשביתת כל בהמה וְחִיהַּ שְׁבִרְשׁוֹתוֹ, וְכֵן חִיָּה וְעוֹף פִּיּוֹצָא בְּהוֹיָא. אִם בֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "שׁוֹר אִו חֲמוֹר"? אֲלֵא שְׁדִיבֵר הַכְּתוּב בְּהוּוּהָ - בדבר המצוי, ומהם נלמד לגבי דברים אחרים:

פרק שישי

נזקי שן ורגל

משנה א

הַכּוֹנֵס צֵאֵן לְדִיר - מקום גדור לצאן, וְנִעַל בְּפָנֶיהָ בְּרָאוֹי - בדלת היכולה לעמוד ברוח מצויה, וְיִצְאָהּ החוצה וְהִזְיָקָה בשן או ברגל, כגון שאכלה פירות או רמסה בשדה אחר - הרי זה פְּטוֹר - בעל הצאן, שהרי שמרם כראוי. לֹא נִעַל בְּפָנֶיהָ בְּרָאוֹי אלא בדלת שאינה יכולה לעמוד אפילו ברוח מצויה, ואחד טהור דומיא דשור וחמור, אלא שאסרו חכמים כל שני מינים, בין ששניהם טמאים בין ששניהם טהורים: ולשבת. דכתיב שורך וחמורך וכל בהמתך, וְחִיהַּ בְּכֻלָּל בְּהֵמָה. וְכֵל, רבויא הוא לרבות עופות: שדיבר הכתוב בהוה. בדבר הרגיל להיות: 1 א הכונס. פטור. דהא נטרה

ביאורים והרחבות

72. בגמרא (נד, ב) למדין את המקורות לדברים המנויים במשנה: לגבי נפילת הבור נאמר בתורה (שמות כא, לג - לד): "וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אִו פִּי יִכְרַה אִישׁ בֵּר וְלֹא יִכְסֶנּוּ, וְנִפֵּל שְׁמָה שׁוֹר אִו חֲמוֹר, בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֹם, קָסָף יִשִּׁיב לְבָעֲלֹי וְהִמַּת יְהִיָּה לוֹ". מכאן ("כסף ישיב לבעליו") נלמד, כל בעל חיים שיש לו בעלים. לגבי הפרשת הר סיני נאמר (שמות יט, יג): "אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה", וְחִיהַּ בְּכֻלָּל בְּהֵמָה הִיא. (ומה שכתוב) "אם" לרבות את העופות. לגבי לתשלומי כפל נאמר (שמות כב, ח): "עַל כָּל דְּבַר פְּשָׁע" - כלל כל דבר פשיעה. לגבי השבת אבידה נאמר (דברים כב, ג): "לְכָל אֲבִידַת אֲחִיקָה". לגבי פריקה נאמר (שמות כג, ה): "חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱרָא

ר' עובדיה מברטנורא לבעליו, לכל מידי דאית ליה בעלים: ולהפרשת הר סיני. דכתיב (שם י"ט) אם בהמה אם איש לא יחיה, וְחִיהַּ בְּכֻלָּל בְּהֵמָה. אם, לרבות את העופות: ולתשלומי כפל. דכתיב (שם כ"ב) על כל דבר פשע, כל מידי דבר פשיעה הוא: להשבת אבידה. לכל אבדת אחיך (דברים כ"ב): לפריקה. עזוב תעזוב עמו (שמות כ"ג). אע"ג דכתיב (שם) חמור שונאך, כל בהמה בכלל, דילפינן חמור חמור משבת שנאמר בו (דברים ה') שורך וחמורך וכל בהמתך: לחסימה. לא תחסום שור בדישו (שם כ"ה) ילפינן שור שור משבת: לכלאים. דהרבעה, אף על גב דכתיב (ויקרא י"ט) בהמתך לא תרביע כלאים, הוי נמי חיה ועוף בכלל, דילפינן בהמה בהמה משבת. וכן לענין כלאים דהנהגה דלא תחרוש בשור ובחמור יחדיו (דברים כ"ב) ילפינן שור שור משבת, דהוא הדין לכל שני מינים של בהמה חיה ועוף. ומיהו לענין פסק ההלכה מן התורה אינו חייב אלא כשחורש ומנהיג בשני מינים שאחד טמא

וַיֵּצֵאָהּ וְהִזְיקָהּ - חַיֵּב בְּנֹזֵק שֶׁלֵּם, שֶׁהָרִי פִשְׁעוֹ.
 נעל את הדלת בפניה כראוי, ובכל זאת **נִפְרָצָה**
 הדלת **בְּלִילָהּ, או שִׁפְרָצוֹנָה לְסֻטִּים, וַיֵּצֵאָהּ**
וְהִזְיקָהּ - פְּטוּר בעל הצאן. ואם **הוֹצִיאָהּ**
לְסֻטִּים בעצמם מן הדיר והלכה והזיקה, הרי
הַלְסֻטִּים חַיֵּבִים בנזק שגרמה, מפני שקנאוה
 להתחייב בנזקה⁷³:

משנה ב

הַנִּיחָהּ - את הצאן **בְּחִמָּה** וגרם לה צער בכך,
 ומחמת צערה פרצה את הדלת הראויה לעמוד ברוח
 מצויה, **או שִׁמְסָרָהּ** לשמירה **לְחֹרֵשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן**
 שאינם בני דעת לשומרה כראוי **וַיֵּצֵאָהּ וְהִזְיקָהּ -**
חַיֵּב לפי שפשע בשמירתה⁷⁴.

מְסָרָהּ הרועה שקיבל מבעל הבית **לְרוּעָה** אחר
 לשמור - **נִכְנָס הַרוּעָה** השני **תַּחְתּוֹ** להתחייב
 בנזקה, והראשון פטור⁷⁵.

ר' עובדיה מברטנורא
 ומאי הוּי ליה למעבד: הוציאוה
 לסטים. אע"ג דלא הוציאוה
 ממש אלא שעמדו בפניה עד
 שיצאה, הוּי כאילו הוציאוה
 בידים וחייבים: **ב הניחה**
בחמה. מצערה לה שמשא ולא
 סגי לה בנעילה כראוי שהיא
 בדלת שיכולה לעמוד ברוח
 מצויה בלבד: **נכנס הרועה**
תחתיו. ולא אמרינן בכהאי
 גוונא שומר שמסר לשומר
 חייב, שדרך הרועה הגדול
 למסור לרועה הקטן שתחתיו,
 ולפיכך הרועה שתחתיו חייב:
נפלה לגינה. וכגון שהחלקה
 ונפלה באונס. אבל דחו אותה
 חברותיה והפילוה, משלם מה
 שהזיקה, דאיהו פשע בה, דהוּי
 ליה לעבורינהו חדא חדא: מה

נִפְלָה הבהמה לְגִינָה באונס וְנִהְיִית ממה שאכלה שם - מִשְׁלֵמָת רק מזה

ביאורים והרחבות

רַבֵּי, ולמדין בגזירה שווה משבת, שכשם שבשבת נאמר חמור (דברים ה, יד): "וְשׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וְכָל
 בְּהֵמָתְךָ" והכוונה לכל בהמה, כך גם דין פריקה נוהג בכל בהמה. לגבי **חסימה** למדין מגזירה
 שווה "שור" (דברים כה, ד: "לא תחטם שור בְּדִישׁוֹ") "שור" משבת. לגבי **כלאים**, אי כלאים
 דחרישה, יליף שור שור משבת. אי כלאים דהרבעה ("בְּהֵמָתְךָ לא תרביע כְּלָאִים", ויקרא יט, יט),
 יליף בהמתך בהמתך משבת. וגבי **שבת מנלן?** דתניא: רבי יוסי אומר משום רבי ישמעאל:
 בדברות הראשונות נאמר (שמות כ, י): "עֲבָדְךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהֵמָתְךָ", ובדברות האחרונות נאמר
 (דברים ה, יד): "וְשׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֵמָתְךָ", והלא שור וחמור בכלל כל בהמה היו, ולמה יצאו?

לומר לך: מה שור וחמור האמור כאן חיה ועוף כיוצא בהן, אף כל חיה ועוף כיוצא בהן.
 73. בגמרא (נו, ב) למדין ש"הוציאוה לסטים" - אפילו לא הוציאוה ממש, אלא הכוונה שאפילו
 אם כיוונו את הבהמה לצאת או שהיכוה במקל עד שיצאה, הרי זה כאילו הוציאוה בידיים
 וחייבים בנזקה.

74. בגמרא (נו, א) למדין בשם רבה, שאפילו אם חתרה הבהמה מתחת לכותל ועל ידי חתירתה
 הפילה את הכותל ויצאה והזיקה, גם כן חייב בעל הצאן, ואין זה נחשב "תחילתו בפשיעה
 וסופו באונס" אלא פשיעה גמורה, שמכיוון שהניחה בחמה, הבהמה תעשה כל מה שביכולתה
 כדי לצאת מהדיר, ולכן אשמתו שיצאה.

75. בגמרא (נו, ב) מקשים מכאן על רבא שאמר: "שומר שמסר לשומר - חייב (הראשון)",
 שהרי מכאן משמע שאם הרועה מסר לרועה - הראשון פטור והשני חייב? ומתוצאת הגמרא
 לשיטת רבא, שמדובר כאן ברועה ראשי שמסר לרועה תלמידו, שכך הדרך שמסר רועה כזה
 לתלמידו, ולכן נפטר הראשון, אך סתם שומר שמסר לשומר - אפשר שהראשון חייב.

שְׁנֵהֲנִית ולא מה שהזיקה (עיין לעיל ב, ב) 76. אולם אם **יָרְדָה** הבהמה **כְּדַרְכָּהּ** לגינה **וְהִזִּיקָהּ** באכילה או בדריסת הרגל - **מִשְׁלָמֶת מַה שְׁהִזִּיקָהּ** גם אם היא עצמה לא נהנתה מכך.

פִּיצַד מִשְׁלָמֶת מַה שְׁהִזִּיקָהּ - כיצד מעריכים את הנזקים? אין מעריכים את שווי הערוגה לבד, שאז הנזק גדול למזיק, אלא **שְׁמִינ בֵּית סָאָה** - מעריכים שטח שזורעים בו סאה, והוא חמישים על חמישים אמה **בְּאוֹתָהּ שְׂדֵהָ, פְּמָה הֵיִתָּהּ יָפָה** - שווה לפני שאכלה ממנה את הערוגה, **וְכַמָּה הִיא יָפָה** עכשיו לאחר שנאכלה ממנה ערוגה 77.

רְבִי שְׁמֵעוֹן אוֹמֵר: דבר זה אמור כשאכלה פירות או תבואה שאינם גמורים, שעדיין צריכים את הקרקע, אבל **אֶכְלָה פִּירוֹת גְּמוּרִים** שבשלו כל צרכם - **מִשְׁלָמֶת פִּירוֹת גְּמוּרִים** כשווי הערוגה שאכלה, כגון **אִם** אכלה **סָאָה** משלם דמי **סָאָה**, **אִם** אכלה **סָאֲתַיִם** משלם דמי **סָאֲתַיִם**:

משנה ג

הַמְּגִדִישׁ - העושה גדיש מתבואתו **בְּתוֹךְ שְׂדֵה שְׁלֵ חֲבֵרוֹ שְׁלֵא בְרִשׁוֹת** בעל השדה, **וְאֶכְלָתוֹ בְּהִמְתּוֹ שְׁלֵ בַעַל הַשְּׂדֵה** - **פְּטוּר** בעל השדה, שיכול לומר לו "מה לגדישך בשדי?" **וְאִם הוֹזִיקָהּ בְּהוֹן** בהמתו של בעל השדה באכילת הגדיש

ביאורים והרחבות

76. גרסינן בגמרא (נח, א): **אמר רב כהנא:** לא שנו (שמשלמת רק מה שנהנית) אלא באותה ערוגה (שנפלה לתוכה), אבל (הלכה) מערוגה לערוגה משלמת מה שהזיקה. **ורבי יוחנן אמר:** אפילו מערוגה לערוגה ואפילו כל היום כולו (משלמת מה שנהנית), עד שתצא (מן הגינה) ותחזור לדעת (הבעלים). אמר רב פפא (מבאר את דברי רבי יוחנן): לא תימא עד שתצא לדעת ותחזור לדעת (שלא נעל בפניה כראוי), אלא כיוון שיצתה לדעת, אף על פי שחזרה שלא לדעת. מאי טעמא? דאמר ליה: כיוון דילפא (שהתרגלה להיכנס לגינת חבירו), כל אימת דמשתמטא להתם רהטא (כל זמן שתברח תלך לשם, ולכן לא די לה בשמירה פחותה אלא בשמירה מעולה יותר).

77. בגמרא (נח, ב) למדין בשם רב מתנה, שדין זה נלמד מהפסוק (שמות כב, ד): **וּבְעֵר בְּשֵׂדָה אַחֵר**, מלמד ששמין על גב שדה אחר.

עוד נחלקו בגמרא כיצד מעריכים את שווי הנזק: אמר רבי יוסי בר חנינא: סאה בשישים סאין (מעריכים את מחירם של שישים סאים, ולפי זה רואים את עלותו של בית סאה, וחוזרים ומודדים כמה נפחתו דמיו בשביל ערוגה זו). רבי ינאי אמר: תרקב (חצי סאה) בשישים תרקבים (שהם שלשים סאה). חזקיה אמר: קלח בשישים קלחים (כלומר יחס של פי שישים מהנזק).

ר' עובדיה מברטנורא שנהנית. לפי הנאתה ולא לפי הזיקה: שמין בית סאה באותה שדה. אין שמין את הערוגה לבדה, מפני שמפסיד מזיק, ששמין אותה בכל שויה ורחמנא אמר וביער בשדה אחר, ודרשינן מלמד ששמין אותה על גב שדה אחרת. אלא ששמין בית סאה באותה שדה כמה היתה שוה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת, וכמה היא שוה עכשיו, והשתא לא משלם כולו דמיה, דמי שלוקח בית סאה כשהיא בתבואתה אינו מזולל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מועט: רבי שמעון אמר אכלה פירות גמורים. שכבר בשלו כל צרכן, משלמת כל ההזיק. והיכא שיימינן אגב שדה, היכא דעדיין לא נגמרו. והלכה כרבי שמעון:

- **בעל הגדיש חיב** שהרי העמיד את הגדיש בשדה חברו ללא רשות. **ואם הגדיש ברשות - בעל השדה חיב** בנזק התבואה:

נזקי אש

משנה ד

השולח את הבערה - אש ביד חרש, שומה וקטן שאינם בני דעת, והדליקו את שדה חברו - **פטור בדיני אדם** לפי שאינם בדין שליחות, **וחיב בדיני שמים**⁷⁸.

שלה ביד פקח וגרם שריפה - השליח **הפקח חיב** בנזק, ואין אומרים: "שלוחו של אדם כמותו", שאין שליח לדבר עבירה.

אחד הביא את האור - האש ואחד הביא את העצים ונתפשטה האש והזיקה - **המביא את העצים חיב** כי ללא העצים היתה האש נכבית.

אחד הביא את העצים תחילה, ואחד הביא את האור - המביא את האור חיב שהרי הוא הדליק.

בא אחר ולבה את האש, ומתוך כך יצאה האש והזיקה - המלבה חיב והשניים הראשונים פטורים. **לבתה הרוח את האש - קלן פטורין**.

השולח את הבערה ואכלה האש עצים או אבנים או עפר - הרי זה חיב בנזק, **שנאמר** (שמות כב, ה): **"פי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה, שלום ישלם המבעיר את הבערה"**⁷⁹.

ביאורים והרחבות

78. בגמרא (נט, ב) למדין בשם ריש לקיש, שרק כשמסר השולח גחלת כבויה והם ליבוה הרי הוא פטור, לפי שדרך הגחלת לכבות, ולא היה לו להעלות על דעתו שילבו אותה, אבל אם מסר להם אש ממש, השולח חייב.

79. גרסינן בגמרא (ס, א): אמר רבא: למה לי דכתב רחמנא "קוצים" "גדיש" "קמה" ו"שדה"? צריכי, דאי כתב רחמנא "קוצים", הוה אמינא קוצים הוא דחייב רחמנא, משום דשכיח אש גבייהו (האש מצויה בקוצים), ושכיח דפשע (ויש כאן רשלנות של פשיעה ויהיה חייב), אבל גדיש דלא שכיח אש גבייהו ולא שכיח דפשע, אימא לא (אולי לא יתחייב). ואי כתב רחמנא "גדיש", הוה אמינא גדיש חייב רחמנא משום דהפסד מרובה הוא, אבל קוצים דהפסד מועט אימא לא. "קמה" למה לי? מה קמה בגלוי אף כל בגלוי. "שדה" למה לי? לאתוויי ליחכה נירו (חרישת חברו) וסכסכה אבניו (שכיוון שלא מצוי שעפר ואבנים ינזקו באש, אילולא שריבתה אותם התורה, לא היינו מחייבים על נזקיהם).

ר' עובדיה מברטנורא ג ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב. בגמרא מוקי לה בבקעה שרגילין כולן לעשות בגורן אחד, זה גדישו וזה גדישו, וממנין שומר. וכיון שאמר השומר עייל וגדיש, הוי כאילו אמר עייל ואנטר לך. אבל בשאר בני אדם, אפילו הגדיש ברשות אין בעל השדה חייב, עד דמקבל עליה נטירותא: ד בא אחר וליבת. נפח באש והעלה שלהבת, כמו בלבת אש. (שמות ג') ואית ספרים דגרסי נבה, מגזרת ניב שפתים (ישעיה נ"ז). כשאדם מדבר מנענע בשפתיו ורוח יוצא: או עפר. שליחה נירו ונתקלקל:

עֲבָרָה הדליקה **גְּדָר** שְׁהוּא **גְּבוּהָ אַרְבַּע אַמּוֹת**,
או שעברה דֶרֶךְ הַרְבֵּים שהיא ברוחב שש עשרה
אמה, או שעברה נְהָר והזיקה בשדה חברו - פְּטוּר
המבעיר, שהרי אין זה מצוי, ואונס הוא.

הַמְדִּלֵּיק בְּתוֹךְ רְשוּת שְׁלוֹ, עַד כַּמָּה - איזה
מרחק **תַּעֲבוֹר הַדִּלְקָה** ויהיה חייב? כלומר מהו
"טווח הבטחון" שצריך להרחיק ממקום האש עד
השכן הקרוב? **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר:**
רוֹאֵין אוֹתָהּ בְּאֵלוֹ הִיא בְּאֲמֻצֵּעַ בֵּית פּוֹר
כלומר, אם יש עד כדי מחצית בית כור (כ-137 אמה)
ממקום שיצאה האש עד למקום שהזיקה - חייב,
יותר מכאן - פטור.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: חייב עד מרחק **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה**
אַמּוֹת לכל רוח, **בְּדֶרֶךְ רְשׁוֹת הַרְבֵּים**.

רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: חייב עד מרחק **חֲמִשִּׁים אַמָּה**
לכל רוח.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: נאמר (שם): **"שֵׁלֶם יִשְׁלֶם**
הַמְּבַעֵיר אֶת הַבְּעֵרָה", **הַפֵּל לְפִי הַדִּלְקָה**
שעשה מתחילה, שאם היתה דליקה קטנה והלכה
למרחק גדול יהיה פטור:

משנה ה

הַמְדִּלֵּיק אֶת הַגְּדִישׁ שְׁלוֹ, וְהִלְכָה הַדִּלְקָה וְשִׂרְפָה
את הגדיש של חברו **וְהָיָו בּוֹ** - בגדיש של חברו
כְּלִים טמונים בגדיש **וְדִלְקוּ** - נשרפו יחד עם
הגדיש, **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר:** **יִשְׁלֶם** אף על מה
שֶׁבִּתְּוֹכוֹ - על הכלים הטמונים בגדיש. **וְהַכְּמִים**
אֹמְרִים: **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא גְּדִישׁ שֶׁל חֵטִים**

או שֶׁל שְׁעוּרִים דהיינו על הגלוי בלבד ולא על מה שטמון בו, שנאמר (שמות
כב, ה): **"וְנִאָּכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה"**, ודרשו: מה קמה בגלוי אף כל בגלוי, פרט לטמון,
שפטור עליו בנזקי אש⁸⁰.

ר' עובדיה מברטנורא
או דרך הרבים. שש עשרה
אמה, כדגלי המדבר: ר"ש
אומר הכל לפי הדליקה. לפי
גובה הדליקה וגודל שיעורה.
שכשהאש גדולה קופצת
למרחוק, והלכה כר"ש:
ה המדליק את הגדיש.
שהדליק בתוך שלו והלכה
ואכלה בתוך של חברו: רבי
יהודה אומר ישלם כל מה
שבתוכו. דר' יהודה מחייב על
נזקי טמון באש. דלית ליה
דרשא דאו הקמה מה קמה
גלויה אף כל גלוי: וחכ"א אינו
משלם אלא גדיש וכו'. דאית
להו דרשא דאו הקמה, ופטרי
על נזקי טמון באש. אלא
שמשערין מקום הכלים כאילו
הוא גדיש, ומשלם גדיש כשעור
גופן של כלים. ומדקאמרי
סיפא ומודים חכמים לר' יהודה
במדליק את הבירה שהוא
משלם כל מה שבתוכה, מוכח
בגמרא שנחלקו רבי יהודה
וחכמים גם במדליק בתוך של
חברו, שרבי יהודה סבר
כשהדליק בשל חברו משלם
כל מה שבתוכו ואפילו ארנקי.
ורבנן סברי כלים שדרבן
להטמין בגדיש כגון מוריגין
וכלי בקר הוא דמשלם, כלים
שאין דרכן להטמין בגדיש לא
משלם. והלכה כחכמים:

ביאורים והרחבות

80. בגמרא (סא, ב) נחלקו אמוראים בביאור מחלוקת רבי יהודה וחכמים. **רב כהנא** סובר,
שהמחלוקת היא במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חברו, שרבי יהודה מחייב על

ר' עובדיה מברטנורא
 היה גדי כפות לו חייב. דבעלי
 חיים נמי אתרבו מאו הקמה.
 ומשום דקם ליה בדרכה מיניה
 ליכא למפטריה. דאינו חייב
 מיתה על העבד, הואיל ואינו
 כפות היה לו לברוח, ופטור
 עליו ממיתה ומן התשלומין.
 אבל אם היה עבד כפות לו,
 פטור אפילו על הגדי ועל
 הגדיש, דחייב מיתה על העבד
 וקם ליה בדרכה מיניה. ובגדי
 לא שני לן בין כפות לאינו
 כפות. ואידי דנקט בעבד נקט
 בגדי: כמדליק את הבירה.
 דמדליק בתוך של חברו הוא,
 והוי כמאבד בידים. ואפ"ה
 טעמא משום דדרך בני אדם
 להניח כלים בבתים. אבל
 בגדיש דאין דרך בני אדם
 להניח אלא כגון מוריגין וכלי
 בקר, אע"ג דאדליק לתוך של
 חברו, אינו משלם אליבא
 דחכמים אלא דברים שדרכן
 להטמין בגדיש: ו גז. ניצוץ של
 אש: רבי יהודה אומר נר
 חנוכה פטור. כיון דבמצוה קא
 עסיק. ואין הלכה כרבי יהודה:

הָיָה גְּדִי כְּפוֹת לוֹ - קשור לגדיש, שלא היה יכול
 לברוח, וְעֶבֶד סְמוּךְ לוֹ ואינו כפות, שיכול היה
 לברוח, וְנִשְׂרָף עִמּוֹ - עם הגדיש - חַיֵּב על הגדיש
 ועל הגדי, אבל על העבד פטור, שהיה לו לברוח.

אבל אם היה עֶבֶד כְּפוֹת לוֹ - לגדיש וְגְּדִי סְמוּךְ
 לוֹ - לגדיש וְנִשְׂרָף עִמּוֹ - עם הגדיש - פְּטוּר
 שהואיל וחייב מיתה על העבד שנשרף, פטור
 מתשלומים.

וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּמִדְּלִיק אֶת
 הַבֵּירָה - את בית חברו שְׂהוּא מְשַׁלֵּם כָּל מָה
 שְׂבִתוּכָהּ, שְׁפָן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים
 כלים וממון:

משנה ו

גָּז - ניצוץ אש שְׂיִצָא מִתַּחַת הַפְּטִישׁ של הנפח
 וְהִזִּיק כגון ששרף ערמת פשתן - חַיֵּב הנפח על
 הנזק שגרם.

גָּמַל שֶׁהָיָה טָעוּן פִּשְׁתָּן וְעָבַר בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים,
 וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת, וְדָלְקָה הַפִּשְׁתָּן
 בְּנֵרוֹ שֶׁל חֲנוּנִי שֶׁהָיָה בַחֲנוּת, והפשתן הבוער הלך
 וְהִדְלִיק אֶת הַבֵּירָה - את הבית - בְּעַל הַגָּמַל
 חַיֵּב.

הַנִּיחַ חֲנוּנִי נְרוֹ מִבְּחוּץ - הַחֲנוּנִי חַיֵּב. רַבִּי
 יְהוּדָה אֹמֵר: בְּנֵר חֲנֻכָּה פְּטוּר בעל הנר, שהרי מצווה להניח את נר החנוכה
 מבחוץ:

ביאורים והרחבות

נזקי טמון באש, וחכמים פוטרים, אבל המדליק בתוך של חברו דברי הכל משלם כל מה
 שבתוכו (וכך פירשנו למעלה). ורבא סובר שנחלקו בשני דינים, א. במדליק בתוך שלו והלכה
 ואכלה בתוך של חברו, שרבי יהודה מחייב על הטמון באש, וחכמים פוטרים. ב. במדליק
 בשל חברו, שרבי יהודה סבר משלם כל מה שבתוכו ואפילו ארנקי, ורבנן סברי כלים שדרכן
 להטמין בגדיש, כגון מוריגין (כלי דִּיש) וכלי בקר הוא דמשלם, אבל כלים שאין דרכן להטמין
 בגדיש לא משלם.

יונים שיש להם בעלים, אָלָא אַם כִּן הִיָּה רְחוּק מִן הַיָּשׁוּב שְׁלֵשִׁים רִיס - כארבעה ק"מ, כדי שלא יצודו יונים השייכות לבני היישוב, אלא יוני בר בלבד:

פרק שמיני

דיני החובל

משנה א

הַחֹבֵל בְּחֵבְרוֹ ופצעו **חַיֵּב עָלָיו מִשׁוּם חֲמוּשָׁה דְבָרִים** - סוגים של תשלומים:
בְּנֵזֶק - מה שנפחת מדמיו על ידי החבלה, שנאמר (שמות כא, כד): "עֵינַי תַּחַת עֵינַי", ופירשו חכמים שנותן

לו דמי עיניו.

בְּצַעַר שנאמר (שם כא, כה): "פָּצַע תַּחַת פְּצָעִי", ולמדו מכאן שעליו לשלם על הצער אפילו במקום שמשלם על הנזק.

בְּרַפּוּי - הוצאות רפואיות, שנאמר (שם יט): "וְרַפְּא יִרְפְּאֵךְ".

בְּשִׁבְתָּ - מה ששבת ממלאכה בימי מחלתו, שנאמר (שם): "שְׁבִיתוּ יָתְוֹ".

וּבְבוֹשָׁת שנאמר (דברים כה, יא - יב): "וְשִׁלַּחַת יָדָה וְהִחַזִּיקָה בְּמַבְשָׁיו, וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפָּה", ופירשו שצריכה לשלם דמי בושתו.

בְּנֵזֶק בִּיצֵד? אם **סָמָא** - עיוור **אֶת עֵינָיו** של חברו, או **קָטַע אֶת יָדוֹ**, או **שִׁבַּר אֶת רִגְלוֹ** - **רוֹאֵין אוֹתוֹ** - את הניזוק **כְּאִלּוֹ הוּא עֹבֵד נְמוֹר בְּשׁוֹקָם**⁹³, וְשָׁמַיִן - מעריכים **כְּמָה הִיָּה יָפָה** לפני החבלה **וְכְמָה הוּא יָפָה** עכשיו לאחר החבלה, ואת ההפרש ישלם המזיק לניזק⁹⁴.

ביאורים והרחבות

93. **פירוש:** כאלו היה צריך למכור את עצמו לעבד עקב מצבו הכלכלי הקשה, וזה שהזיקו הפסידו ממון זה.

94. בגמרא (פג, ב) למדין שעל כל הנזקים הגופניים משלם פיצוי כספי, ולא עין תחת עין ממש. כדגרסינן: לא סלקא דעתך (לעין תחת עין ממש), דתניא: יכול סימא את עינו - מסמא את עינו, קטע את ידו - מקטע את ידו, שיבר את רגלו - משבר את רגלו? תלמוד לומר: "מכה אדם" ו"מכה בהמה" (השוואה זו מלמדת) מה מכה בהמה לתשלומין, אף מכה אדם לתשלומין. ואם נפשך לומר (לדחות טעם זה, אביא טעם אחר) הרי הוא אומר (במדבר לה, לא): "לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות", לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר (ואם נפסק דינו חייב אתה להמיתו), אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין (למי שקטע ראשי איברים שאינם גדלים שוב).

ר' עובדיה מברטנורא
 לו דמיהו: הכל לפי המבייש.
 אדם קל שבניש בשתו מרובה:
 והמתבייש. לפי חשיבותו
 בשתו מרובה. וכולהו חמשה
 דברים מקרא נפקי. נזק, דכתיב
 (שמות כ"א) עין תחת עין, ואין
 לומר עין ממש דכתיב (במדבר
 ל"ה) ולא תקחו כופר לנפש
 רוצח, לנפש רוצח אי אתה
 לוקח כופר אבל אתה לוקח
 כופר לראשי אברים, שאם
 סימא את עין חברו נותן לו דמי
 עינו, והיינו עין תחת עין. צער,
 נפקא לן מפצע תחת פצע
 (שמות כ"א), דקרא יתירא הוא
 לחייב על הצער ואפילו במקום
 נזק. דלא תימא הרי קנה ידו
 ויש עליו לחתכה, אלא אומרים
 היה עליו לחתכה בסם וזה
 חתכה בברזל וצער, לפיכך
 משלם את הצער. ריפוי ושבתי,
 רק שבתו יתן ורפא ירפא (שם).
 ודוקא כשהחולי בא מחמת
 מכה. אבל אם פשע החולה
 בעצמו ועבר על דברי הרופא,
 שוב אין המזיק חייב בשבת
 וריפוי שצריך מחמת
 פשיעותא. בושתי, דכתיב
 (דברים כ"ה) וקצותה את כפה,
 ממון. ודין תורה שאין יכולים
 לדון בשום דין שבעולם אלא
 דיינים הסמוכים בארץ ישראל,
 דכתיב (שמות כ"ב) עד האלהים
 יבוא דבר שניהם, ואין נקראים
 אלהים אלא דיינים הסמוכים

צער כיצד? פואו - עשה בו כויה בשפוד או
 במסמר, ואפילו עשה כויה על צפרנו במקום
 שאינו עושה תבורה - אומדין - מעריכים פמה
 אדם פיוצא בזה לפי אופיו ובריאותו רוצה לטל
 להיות מצטער פך - כמה היה רוצה לשלם ובלבד
 שלא יעשו לו צער זה, אם נתחייב צער כזה למלכות.
 רפוי כיצד? הפהו - חייב לרפאותו - לשלם את
 הוצאות הרפואה. עלו בו צמחים - אבעבועות,
 אם מחמת המפה - חייב, שלא מחמת המפה
 - פטור. חיתה - נתרפאה המכה ונסתרה -
 שחזרה לכמות שהיתה, חיתה ונסתרה - חייב
 לרפאותו שהרי המכה עוד לא נרפאה לגמרי. חיתה
 פל צרפה ואחר כך חזרה שוב - אינו חייב
 לרפאותו.

שבת כיצד? רואין אותו - את הניזוק פאלו הוא
 שומר קשואין שהיא מלאכה קלה, שמקבלים עליה
 שכר מועט, ויכול לעשותה גם מי שנקטעה ידו או
 רגלו, ועכשיו שהוא חולה אינו יכול לעשותה ולכן
 צריך לשלם לו על כך. ומדוע אינו משלם לו כפי
 המשכורת שהיה יכול לקבל ממלאכה ששכרה גבוה
 יותר, בה יכול היה לעסוק אילולי נחבל, וכעת הוא
 מפסידה? לפי שפבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו
 והפסד זה כלול בתשלום הנזק שנתן לו⁹⁵.

בשת כיצד? הפל לפי חשיבות המבייש
 והמתבייש שהרי יש הבדל מי גרם את הבושת ולמי
 נגרמה הבושת.

המבייש את הערום, המבייש את הסומא ואף

בארץ ישראל. אלא שבהלואות ומקח וממכר והקנאות והודאות וכפירות דנין בהם בחוצה לארץ
 כאילו הם שלוחים של בית דין של ארץ ישראל ושליחותיהו קעבדינו. וזה בלבד בדבר המצוי
 ויש בו חסרון כים, וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל שהם מועדים, או שהזיק אדם בבהמה. אבל בהמה

ביאורים והרחבות

95. פירוש: דווקא אם אין לו אומנות, אבל אם הוא בעל אומנות, משלם לו הפסד ביטול
 מלאכתו על פי אומנותו (תוספות).

על פי שאינו רואה את בושתו, הרי הוא מרגיש בה, וְהַמְבִּישׁ אֶת הַיָּשׁוּן אֵף עַל פִּי שֶׁהֲרִיגִישׁ בְּבוֹשְׁתּוֹ רַק כִּשְׁהַקִּיץ - חַיִּב⁹⁶. וַיָּשׁוּן שְׁבִישׁ - פָּטוּר שֶׁאֵין בּוֹשֵׁת אֲלֵא בַכּוֹנֵה.

נָפַל מִן הַגֶּגַע עַל הָאָדָם וְהִזִּיק וּבִישׁ - חַיִּב עַל הַנִּזְקָה לְפִי שֶׁאָדָם מוֹעֵד לְעוֹלָם, וּפָטוּר עַל הַבִּשְׁתָּה, שְׁנֹאֲמָר (דברים כה, יא): "וְשִׁלַּחַה יָדָהּ וְהִחֲזִיקָהּ בְּמַבְשָׁיו", אֵינּוּ חַיִּיב עַל הַבּוֹשֵׁת עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּן:

משנה ב

זֶה הוֹמָר בְּאָדָם - בְּדָבָר זֶה יֵשׁ חוֹמֶרָה בְּאָדָם הַמְזִיק מִבְּשׂוֹר הַמְזִיק, שֶׁהָאָדָם מְשַׁלֵּם נֹזֶק, צַעַר, רִפּוּי, שְׁבֵת, וּבּוֹשֵׁת, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת - הַמַּכָּה אִשָּׁה וַיִּצְאוּ יַלְדֶיהָ מִשְׁלָם דְּמֵי וְלָדוֹת עַל פִּי מֵה שִׁפְסָקוּ לוֹ הַדֵּינִים. וְשׂוֹר שֶׁהִזִּיק אֵינּוּ מְשַׁלֵּם אֲלֵא נֹזֶק, וּפָטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת שֶׁנֹּאֲמַר (שמות כא, כב): "וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים", וְדָרְשׁוּ: אֲנָשִׁים וְלֹא שׂוֹרִים:

משנה ג

בֵּן הַמִּנְכָּה אֶת אָבִיו אוֹ וְאֶת אִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בְּהֵם חֲבוּרָה - פָּצַע שֵׁשׁ בּוֹ דָם, שֶׁבַכְגוֹן זֶה אֵינּוּ חַיִּיב מִיִּתְהָ, וְהַחֹבֵל בְּחֲבֵרוֹ בְּיוֹם הַפְּפוּרִים שֶׁאֵינּוּ חַיִּיב מִיִּתְהָ בֵּית דִּין אֲלֵא כִּרְת - חַיִּב בְּכָלָן - בְּתַשְׁלוּמֵי נֹזֶק, צַעַר, רִפּוּי, שְׁבֵת וּבּוֹשֵׁת⁹⁷.

הַחֹבֵל בְּעַבְדֵי עִבְרֵי - חַיִּב בְּכָלָן - נֹזֶק, צַעַר, רִפּוּי וּבּוֹשֵׁת, חוּץ מִן הַשְּׁבֵת, בְּזִמְנֵן שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ

- עֲבָדוֹ שֶׁלּוֹ, שֶׁהֵרִי הַפְּסִיד אֶת עֲצָמוֹ מִבִּטּוּל מִלֵּאכְתּוֹ שֶׁל הָעֶבֶד. הַחֹבֵל בְּעַבְדֵי פְּנֵעֵי שֶׁל אַחֲרֵים - חַיִּב בְּכָלָן - בְּחַמֶּשֶׁת הַדְּבָרִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין

ר' עובדיה מברטנורא שהזיקה אדם, או אדם באדם, אין דנין אותו בחוץ לארץ כלל, אלא מגדלין את החובל או את המזיק עד שיעלה עם בעל דינו לארץ ישראל או שיתן דרך פשרה קרוב למה שנראה בעיני הדיון, אבל דבר קצוב אין פוסקים עליו. וכן הדין בכל הקנסות הכתובות בתורה ובכולה תלמודא, אין גובין אותן דיני חוצה לארץ, אלא שמגדלין מי שנתחייב בהן כמו שבארנו: ב ושור אינו משלם אלא נזק. דכתיב (ויקרא כ"ד) איש בעמיתו, ולא שור בעמיתו: ופטור מדמי ולדות. דכתיב (שמות כ"א) כי ינצו אנשים, אנשים ולא שוורים: ג והחובל בחבירו ביום הכיפורים חייב. ואע"ג דבכל התורה כולה העובר עבירה שחייב עליה מלקות ותשלומין לוקה ואינו משלם, הכא משלם ואינו לוקה, דכפירוש ריביתה תורה חובל בחבירו לתשלומין ולא למלקות, מדכתיב (דברים י"ט) יד ביד, דהיינו ממון, מכדי כתיב (ויקרא כ"ד) כאשר עשה כן יעשה לו, יד ביד למה לי, אלא להביא חובל בחבירו ביום הכיפורים שמשלם ואינו לוקה:

ביאורים והרחבות

96. גרסינן בגמרא (פו, ב): מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא: רבי יהודה אומר: סומא אין לו בושת, וכך היה רבי יהודה פוטר (את הסומא) מחייבי גליות, ומחייבי מלקיות, ומחייבי מיתות בית דין. מאי טעמא דרבי יהודה? גמר "עיניך" "עיניך" מעדים זוממין, מה התם (בעדים זוממים) סומין לא, אף הכא (בבושת) סומין לא.

97. עיין ברטנורא ד"ה "והחובל בחבירו ביום הכיפורים חייב".

לְעֶבְדִים בּוֹשֵׁת לכן אינו משלם עבור הבושת⁹⁸:

משנה ד

חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן פְּגִיעָתוֹ רְעָה - הנתקל בהם תמיד מפסיד: **הַחֹבֵל בְּהֶן** - חֵיב בכל התשלומים, **וְהֵם שְׁחָבְלוּ בְּאַחֲרֵים** - פְּטוּרִין לפי שאין בהם דעת.

הָעֶבֶד וְהָאִשָּׁה גם הם פְּגִיעָתוֹ רְעָה, **הַחֹבֵל בְּהֶן** - חֵיב לשלם לבעליהן, או לאדוניהם, **וְהֵם שְׁחָבְלוּ בְּאַחֲרֵים** - פְּטוּרִין שאין להם ממה לשלם, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, ונכסי אשה משועבדים לבעלה. **אֲבָל** לפעמים מְשַׁלְּמִין לְאַחַר זְמַן, כיצד? **נִתְגַּרְשָׁה הָאִשָּׁה** ויש לה כעת נכסים, וכן **נִשְׁתַּחֲרַר הָעֶבֶד** - חֵיבִין לְשֵׁלֵם את הנזקים שלפני הגירושין והשחרור:

משנה ה

הַמֵּכֶה אָבִיו וְאִמּוֹ וְעָשָׂה בְּהֶן חֲבוּרָה, וכן **וְהַחֹבֵל בְּחֲבֵרוֹ בְּשֵׁבֶת** שבאלו מתחייב מיתת בית דין - פְּטוּר מִכֶּלֶן - מחמשת הדברים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶדוֹן בְּנַפְשׁוֹ** להתחייב מיתת בית דין⁹⁹. **וְהַחֹבֵל בְּעֶבֶד בְּנַעֲנֵי שְׁלוֹ** - פְּטוּר מִכֶּלֶן מתשלומי ממון, שהרי הוא קניינו:

משנה ו

הַתּוֹקֵעַ - מכה באגרוף לְחֲבֵרוֹ - **נֹתֵן לוֹ סֵלַע** דמי בושתו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי: מְנָה** - מאה דינרים. **סֵטְרוֹ** על לחיו - **נֹתֵן לוֹ מְאֹתִים זָוִי**. סטרו לְאַחַר יָדוֹ שֶׁזֶה דֶרֶךְ בְּזִיוֹן יוֹתֵר - **נֹתֵן לוֹ אַרְבַּע מְאֹת זָוִי**. צָרַם - מִשְׁךְ בְּאֵזְנוֹ, תָּלַשׁ בְּשַׁעֲרוֹ, רָקַק וְהִגִּיעַ בּוֹ רֶקוֹ, הֶעָבִיר טְלִיתוֹ - בגדו העליון מִמְּנוֹ, פָּרַע - גִּילָה רֹאשׁ הָאִשָּׁה בְּשׁוֹק, בכל אחד מאלו **נֹתֵן אַרְבַּע מְאֹת זָוִי** דמי בושת.

ביאורים והרחבות

98. גרסינן בגמרא (פח, א): מאי טעמא דרבי יהודה? אמר קרא (דברים כה, יא): "כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו" - במי שיש לו אחוה, יצא עבד שאין לו אחוה. ורבנן? אחיו הוא במצות (שחייב במצוות כאשה).

99. כתב הרמב"ם בפירושו למשנה: "החובל לא יהיה מתחייב בנפשו אלא כשנתכוין לקחת הדם השותת מן המכה שישתמש בו במה שירצה, אבל אם נתכוין להכאיב ולהזיק בלבד הוא

זֶה הַכָּלָל בתשלום הבושת: **הַכֹּל לְפִי כְבוֹדוֹ** של המתבייש, שהדמים שהוזכרו כאן הם רק למכובד ביותר. אך לאדם בזוי - פוחתין לו.

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֶפִּילוּ עֲנִיִּים שְׁבִישְׂרָאֵל, רוֹאִין אוֹתָם כְּאֵלוֹ הֵם בְּגֵי חוֹרִין (מיוחסים) **שִׁירְדוּ מִנְכֻסֵיהֶם, לְפִי שֵׁיהֶם בְּגֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב** לכן כולם שווים בדיני הקנסות הללו¹⁰⁰.

וּמַעֲשֵׂה בְּאֶחָד שְׁפָרַע - גילה **רֵאשׁ הָאִשָּׁה בְּשׁוֹק, בָּאת הָאִשָּׁה לְפָנָי רַבִּי עֲקִיבָא, וְחִיבּוּ לָתֵן לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זָוָה. אָמַר לוֹ: רַבִּי תֵּן לִי זָמָן לְשֵׁלֵם, וְנָתַן לוֹ זָמָן.**

מה עשה אותו אדם? **שְׁמָרָה** - המתין לה עד שתפסה **עוֹמֶדֶת עַל פֶּתַח חֲצָרָה, וְשָׁבַר אֶת הַכֹּד בְּפָנָיָהּ, וְבוּ כְּאִסָּר שָׁמֶן** - שמן מועט בשווי איסר. **גָּלְתָה אוֹתָהּ אִשָּׁה אֶת רֵאשָׁה, וְהִיתָה מְטַפַּחַת** - מרטיבה את כף ידה בשמן וּמְנַחַת יָדָהּ **עַל רֵאשָׁה** בשביל לסוך את שערותיה. **הָעֶמִיד עֲלֶיהָ עֲדִים, וּבָא לְפָנָי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ: רַבִּי, לָזוּ אֲנִי נֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זָוָה שֶׁעַל כְּאִסָּר שֶׁמֶן זֶלְזָלָה בַּעֲצָמָה לְגַלּוֹת רֵאשָׁה, וּמְרָאָה הִיא שְׂאִינָה מְקַפֶּדֶת עַל הַבוּשָׁת:**

אָמַרְתָּ פְּלוֹם, הַחֹבֵל בְּעֵצְמוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂאִינֹו רִשְׁאֵי לְחַבּוֹל בַּעֲצָמוֹ - פְּטוֹר, אַחֲרָיִם שְׁחָבְלוּ בּוֹ - חִיבִין. וְהַקּוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו שְׁלוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂאִינֹו רִשְׁאֵי מִשּׁוֹם "בַּל תִּשְׁחִית" (דברים כ, יט) - פְּטוֹר, אַחֲרָיִם שְׁקֻצְצוּ אֶת נְטִיעוֹתָיו - חִיבִים לְשֵׁלֵם, וְהוּא הַדִּין לַעֲנִין בּוּשָׁת:

משנה ז

אֵף עַל פִּי שְׂהוּא - המזיק **נֹתֵן לוֹ** - לניזק: נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת - **אִינוּ נִמְחָל לוֹ עַד שְׁיִבְקֶשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה, שְׁנֹאֲמַר (בראשית כ, ז): "וְעַתָּה הֲשִׁב אִשָּׁת וְגו' הָאִישׁ פִּי נָבִיא הוּא וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדָּךְ וַחֲיֵה", הרי שלא נמחל לאבימלך עד שביקש מאברהם שימחל לו ויתפלל בעדו. וּמִנֵּין שְׁלֹא יֵהָא הַמּוֹחֵל אַכְזָרִי? שְׁנֹאֲמַר (שם כ, ז): "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים**

ביאורים והרחבות

מקלקל ופטור מצד חיוב שבת. וזהו בחובל בבהמה ובחיה. אבל חובל בחבירו הוא חייב סקילה מפני ששכחה רגזו ורפתה רוחו בהזיקו לבעל ריבו הוה כמתקן, כמו שהתבאר בקורע בחמתו ועל מתו שהוא חייב, לפי שתנוח דעתו באותו מעשה".

100. **פירוש:** ר' עקיבא חולק על ת"ק וסובר שבין מכובד בין בזוי כולן שווין לדיני קנסות הללו.

את אבימלך וגו'.

האומר לחברו: סמא את עיני, או קטע את ידי, או שבור את רגלי - חייב חברו אם עשה זאת, שאסור היה לו לציית לו. וגם אם אמר לו במפורש: על מנת לפטור - שתהיה פטור, בכל זאת חייב, שאין דרך בני אדם למחול על צער גופם. האומר לחברו: קרע את פסותי, שבור את בדי ועשה כן - חייב לשלם לו. אם אמר לו: על מנת לפטור - פטור שאדם יכול למחול על ממונו. האומר לחברו: עשה כן לאיש פלוני, על מנת לפטור - חייב השליח, בין בגופו כגון שאמר לו: סמא את עינו של פלוני, בין בממונו כגון שאמר לו: קרע את כסותו של פלוני, לפי שאין שליח לדבר עבירה:

ר' עובדיה מברטנורא ז' על מנת לפטור חייב. אם שאלו חובל לנחבל על מנת לפטור אותי אתה אומר סמא את עיני, והשיבו הנחבל הן, אף על פי כן חייב, שיש הן שהוא כלאו, ובלשון תימה אמר לו הן, שאין דרך בני אדם למחול על צער גופן. אבל האומר לחבירו שבר את כדי, ושאלו המזיק על מנת לפטור אותי אתה אומר. אף על פי שהשיבו נזק לאו, זה הלאו הוא כהן, וכאילו אמר לו וכי לא אמרתי לך על מנת לפטור, ולפיכך פטור שכן דרך בני אדם למחול על נזקי ממונו: ט א הגוזל. משלם כשעת הגזילה. דמי עצים וצמר. ואין חייב להחזיר לו כלים, דקני בשינוי: דמי רחל העומדת ליגזו. והעודף ששוה יותר הולד והגיזה, שלו הוא, דקננה גזילה שהשתנתה

פרק תשיעי

משנה א

הגוזל עצים ועשאן פלים, או גזל גיזות צמר ועשאן בגדים - משלם לנגזל כשעת הגזלה - דמי עצים ודמי צמר, ואינו חייב להחזיר את הכלים או את הבגדים שעשה מהם, לפי שקנאם בשינוי מעשה¹⁰¹. אם גזל פרה מעפרת וילדה אצלו, או שגזל רחל - כבשה טעונה צמר וגזזה אצלו - משלם דמי פרה העומדת לילד, או דמי רחל העומדת לגזוז¹⁰².

ביאורים והרחבות

101. פירוש: בגמרא (סו, א) דרשו: "והשיב את הגזלה אשר גזל" (ויקרא ה, כג), מה תלמוד לומר "אשר גזל"? ללמד שאם הגזלה עתה כעין שגזל - יחזיר. ואם נשתנתה (כשהייתה ביד הגזלן) - משלם את דמיה, הואיל וקנאה בשינוי מעשה. ונחלקו אביו ורב אשי (צג, ב) בגודל השינוי: לדעת אביו, התנא במשנתנו נקט סוג כזה של שינוי קל, שאפשר להחזירו למצבו הראשוני, שהוא נקנה לגזלן מדברי סופרים, כגון שגזל עצים משופין וחיברם ועשה מהם ארון, שזה שינוי שחוזר לברייתו, וכן בצמר שהיה טווי ועשאו בגדים, גם כאן יכול להחזירו לברייתו. וכל שכן בשינוי שאינו חוזר לברייתו שוודאי נקנה גוף החפץ לגזלן מדאורייתא. ואילו רב אשי סובר שמשנתנו מדברת רק בשינוי שאינו חוזר, שאז מדאורייתא נקנה גוף החפץ לגזלן. אך שינוי קל החוזר לברייתו אינו מקנה את גוף החפץ לגזלן.

102. פירוש: הגזלן מחזיר לנגזל את הפרה או הרחל עצמן, שכן לידה וגיזה אינם שינוי בגוף הפרה והרחל, ואילו את הוולד והצמר קונה בשינוי, ומוסיף לשלם לנגזל את דמיהם שהיו שווים לפני הלידה והגיזה, והעודף - שלו.